

Рибалка Анна Юріївна,
здобувачка ступеня вищої освіти
бакалавра ННПП Національної
академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чижов Денис Анатолійович,
професор кафедри конституційного
права ННПП НАВС, доктор
юридичних наук, доцент

РОЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ У ЗАХИСТІ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Конституційний Суд України відіграє вирішальну роль у забезпеченні верховенства Конституції та захисті конституційності законодавчих актів. Однак, питання ефективності виконання його рішень та впливу цих рішень на правову систему країни залишаються актуальними. Через це виникають складнощі у внесенні необхідних законодавчих змін та запобіганні прийняттю неконституційних актів.

Згідно із статтею 1 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII [2], КСУ функціонує як орган конституційної юрисдикції, забезпечуючи верховенство Конституції, вирішує питання про відповідність Конституції законам та іншим актам, в передбачених Конституцією випадках, а також здійснює офіційне тлумачення Конституції. При розгляді конституційної скарги Суд оцінює відповідність закону, застосованого судом, Конституції, і може визнати його конституційним або неконституційним в залежності від результатів розгляду скарги. Згідно із статтею 91 цього ж Закону, закони або їх положення, визнані неконституційними, втрачають чинність від дня ухвалення відповідного рішення Судом, якщо інше не передбачено рішенням [3, с. 67].

КСУ має можливість встановлювати обмеження на законодавчу діяльність Верховної Ради, як це вказано у Рішенні КСУ від 8 червня 2016 року № 4-рп/2016 [3], за яким закони чи їх положення, визнані неконституційними, не можуть бути прийняті в аналогічній редакції. Такі обмеження запобігають прийняттю завідомо неконституційних актів та повторному зверненню до Суду. Найважливіший вплив на законодавство має здатність КСУ через свої рішення ініціювати законодавчі зміни та встановлювати обов'язкові вимоги до актів, які мають бути прийняті. Це

підтверджується другою частиною статті 150 Конституції України, за якою рішення Суду є остаточними і обов'язковими [1].

Втім, у законодавстві не визначено чіткого механізму виконання рішень Суду. Верховна Рада зобов'язана приймати відповідні закони для усунення прогалин, виявлених внаслідок рішень КСУ, як зазначено у Рішенні від 14 грудня 2000 року № 15-рп/2000 [4]. Наприклад, у Рішенні КСУ від 25 квітня 2019 року № 1-р(II)/2019 визнано неконституційними деякі положення щодо соціального захисту постраждалих від Чорнобильської катастрофи, що призвело до змін у пенсійному обчисленні згідно з Постановою Кабінету Міністрів № 543 від 26 червня 2019 року [5]. У рішенні від 5 червня 2019 року № 3-р(I)/2019 зазначено, що Національне антикорупційне бюро має право подавати позови про визнання недійсними угод, яке підтверджено Законом від 2 жовтня 2019 року № 140–IX [6].

У рішенні від 13 червня 2019 року № 4-р/2019, ухваленому за конституційною скаргою В.М. Глуценка щодо відповідності Конституції України положень частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України, встановлено, що зазначені положення не відповідають Конституції [7]. Це стосується неможливості окремого апеляційного оскарження ухвали про продовження терміну тримання під вартою, виданої в рамках судового розгляду в суді першої інстанції. Зобов'язання покладено на Верховну Раду України привести нормативне регулювання у відповідність із Конституцією і зазначеним рішенням. На виконання цього рішення, 25 жовтня 2019 року у Верховній Раді України було зареєстровано проект Закону України про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення реалізації рішення Конституційного Суду стосовно оскарження ухвали про продовження тримання під вартою (реєстр. № 2315) з метою внесення змін до закону згідно з рішенням КСУ.

Отже, один із методів удосконалення законодавства включає пряме стимулювання нормотворчої роботи відповідних органів, що націлене як на вирішення виявлених розбіжностей внаслідок визнання акта неконституційним, так і на його вдосконалення на основі рішення КСУ.

Засоби впливу КСУ на національне законодавство та підтримка верховенства Конституції України включають:

- «негативну», «скасовуючу» правотворчість КСУ, яка дозволяє вилучати з законодавства норми, що суперечать або не відповідають Конституції;
- встановлення обмежень на повторне введення правового регулювання,

визнане КСУ неконституційним, запобігаючи таким чином прийняттю в майбутньому актів, які вже визнані невідповідними, а також уникненню повторного звернення до КСУ для визнання акта неконституційним;

– стимуляцію законотворчої діяльності, спрямовану на усунення прогалин, викликаних визнанням акта неконституційним, та його вдосконалення відповідно до рішення КСУ.

Конституційна скарга дає можливість особам безпосередньо впливати на процес, який не тільки сприятиме вирішенню їхнього особистого правового спору, але й буде мати довгострокові наслідки для всієї правової системи, сприяючи її неперервному вдосконаленню та ефективності.

Отже, КСУ відіграє важливу роль у захисті прав та свобод громадян, забезпечуючи дотримання конституційності в законодавчій діяльності та судовому застосуванні законів. Його компетенція розглядати конституційні скарги надає громадянам безпосередній механізм захисту своїх прав, що значно впливає на правову систему країни. Завдяки цьому, Суд не тільки виконує "негативну" правотворчість, скасовуючи неконституційні положення, але й активно стимулює законодавчі зміни, що сприяють усуненню правових прогалин і вдосконаленню національного законодавства. Проте, відсутність чіткого механізму виконання рішень КСУ залишає проблему повноцінної реалізації цих рішень, що потребує подальшого розвитку законодавства в цьому напрямку.

Таким чином, КСУ є ключовим інструментом у захисті конституційних прав та свобод в Україні, однак ефективність його впливу на правову систему значною мірою залежить від вдосконалення законодавчих процедур, що забезпечують виконання його рішень. Розвиток чіткого механізму виконання рішень Суду є критично важливим для забезпечення неперервного покращення законодавства та гарантії прав громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про Конституційний Суд України: закон України від 13.07.2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>
3. Рішення Конституційного Суду України від 8 червня 2016 року № 4-рп/2016 у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої, абзаців першого, другого, четвертого, шостого частини п'ятої статті 141 Закону

України «Про судоустрій і статус суддів» та положень пункту 5 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» (справа про щомісячне довічне грошове утримання суддів у відставці). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-16#Text>

4. Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 2000 року № 15-рп/2000 у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про чинність Закону України «Про Рахункову палату», офіційного тлумачення положень частини другої статті 150 Конституції України, а також частини другої статті 70 Закону України «Про Конституційний Суд України» стосовно порядку виконання рішень Конституційного Суду України (справа про порядок виконання рішень Конституційного Суду України). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-00#Text>

5. Рішення Другого сенату Конституційного Суду України за конституційними скаргами Скрипки Анатолія Володимировича та Бобиря Олексія Яковича щодо відповідності [...] Рішення Конституційного суду України від 25.04.2019 № 1-р(II)/2019.URL : Рішення Другого сенату Конституційного Суду України за конституційними скаргами Скрипки Анатолія Володимировича та Бобиря Олексія Яковича щодо відповідності [...] Рішення Конституційного суду України від 25.04.2019 № 1-р(II)/2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va01p710-19#Text>

6. Рішення Першого сенату Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою товариства з обмеженою відповідальністю "МЕТРО КЕШ ЕНД КЕРІ УКРАЇНА" [...] Рішення Конституційного суду України від 05.06.2019 № 3-р(I)/2019.URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va03p710-19#Text>

7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Глуценка Віктора Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) [...] Рішення Конституційного суду України від 13.06.2019 № 4-р/2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-19#Text>